

Horváth Hilda

A JANNY ÉS A ZLAMÁL CSALÁD OTTHONAI ÉS TÁRGYAI

– polgári lakáskultúra a 19. század utolsó harmadában

Évekig, évtizedekig elhanyagolt terület volt a polgári, illetve a nemesi, főnemesi családok ingóságainak, mügyűjteményének, lakáskultúrájának kutatása. Egyáltalán a mindennapok szokásrendszere, az egykori otthonok bemutatása. A második világháborús események, majd az azt követő viszonyok közepette el is enyésztek, el is pusztultak maguk a tárgyi emlékek éppúgy, mint a dokumentumok. Az elhagyott, lepusztult épületekben – kastélyokban, kúriákban, polgári lakásokban – a múzeumi szakemberek az 1940-es évek végén s az 1950-es évek elején a kiszállások során már csak az egykori berendezések, gyűjtemények töredékeit találhatták, csekély tárgyi emléket deríthettek fel és menthettek meg.

A polgári lakáskultúráról kézikönyv jellegű összefoglaló tanulmánykötet a rendszerváltással egy időben jelent meg, Hanák Péter professzor szerkesztésében és előszavával.¹ Gondolatébresztő tanulmányok olvashatók benne, levéltári források és korábban ismeretlen dokumentumok feltárásával, elsősorban történelmi, művelődéstörténelmi megközelítésben. Ehhez idővel csatlakozhatna a művészettörténelmi megközelítés, s az esztétikai szempontok, kritériumok számbavétele is. A feldolgozást, a kutatást alaposan megnehezíti, hogy igazából egységes tárgyi anyag, azaz egy családhoz kapcsolódó tárggygyűttes alig-alig létezik. A múzeumi gyűjtés elsősorban – és érthetően – a kiemelkedő minőségű fődarabokra koncentrált, s háttérbe szorult az enteriőrökhöz egyébként természetes módon évszázadok óta hozzátartozó, az egykori mindennapokat, szokásokat szemléltető tárgyak megszerzése. Mindez manapság szinte pótolhatatlannak tűnik, amikor szembesülünk egy-egy korabeli enteriőr berendezése során a hiányosságokkal, és esetenként nem egy autentikus, hiteles belső teret alakítunk ki, hanem csupán egymás mellé sorolt tárgyak együttesét.

A fentiek miatt különösen fontos, hogy megismerkedjünk egy értelmiségi, polgárból nemessé lett család tárgyaival, otthonaik berendezésével, szokásaikkal, oly tárgyi emlékekkel is, melyek egykori funkcióját ma már kevésbé sejtethetjük. Abban, hogy a berendezési tárgyak átvészelték a történelem viharait, természetesen része volt a sors kegyének, ahogy a leszármazottak értékörző tevékenységének is. Ennek köszönhetően egy részük ma már múzeumok törzsállományát gyarapítja, más részük a család tulajdonában van.

A család

1874. május 7-én az Egyetemi templomban Janny Gyula házasságot kötött Zlamál Gizellával. Az eljegyzés 1874. január 8-án az állatgyógyintézet Múzeum körúti épületében volt. Az eskető a vőlegény öccse, Janny Ferenc világi pap, bodajki plébános volt. A vőlegény tanúi: dr. Lumniczer

---

¹ Polgári lakáskultúra a századfordulón. Összeállította és bevezető: Hanák Péter. Társadalom- és Művelődéstörténelmi Tanulmányok 10. Budapest, 1992. Lásd még: Hanák Péter a Város polgára. BudaPesti Negyed 1998. Tél (22): 5-12.

Sándor egyetemi tanár és Radnich Imre volt honvédszázados, a vőlegény nagybátyja, míg a menyasszony tanúi dr. Balásy Antal bíró és dr. Wagner János egyetemi tanár, a család jó barátai, utóbbi Zlamáléknak svábhegyri szomszédja.

A vőlegény és családja - Janny család

A vőlegény, dr. Janny Gyula (Székesfehérvár 1842. március 30. - Budapest 1916. május 19.)² szépreményű orvos, ekkor a Rókus Kórházban, a jó hírű Lumniczer Sándor (1821–1892), a Magyar Vöröskereszt egészségügyi vezetőjének az osztályán dolgozik, aki egyébként – tisztelete jeléül – mint láttuk, egyúttal a tanúja is volt. (Meg kell jegyeznünk, hogy Balassa János professzor tanítványaként az ún. pesti orvosiskola jeles képviselője volt. Lumniczer és Janny emberi közelségét, egymás iránti kölcsönös megbecsülését bizonyítja, hogy a Janny házaspár mindkét fiának keresztapja lett, s évekkel később Janny doktor mondott a halott Lumniczer fölött emlékbeszédet.)

Dr. Janny Gyula 1866-ban (kelt: augusztus 11.) szerzett a bécsi egyetemen orvosdoktori és szülésmesteri oklevelet. A nagyhírű sebész, a bécsi egyetem tanszékvezető tanára, Theodor Billroth tehetséges magyar tanítványa volt; műintézetében dolgozott, állatkísérleteket folytatott. 1869-től, műtősebészi oklevelét megszerezvén befejezte tanulmányait Bécsben. Állami ösztöndíjjal külföldi utazásra indult, Európa számos városában megfordult (Berlin, Kiel, Lipcse, Halle, München, London, Zürich), neves orvostudorok mellett dolgozott, azonban mindvégig az egyébként zenerajongó Billroth maradt a példakép. 1871-ben tért haza Pestre.

Édesapja, Janny József (Székesfehérvár 1814. március 7. – Székesfehérvár 1892. október 27.), édesanyja Pilhoffer Anna (Székesfehérvár 1818. január 2. – Székesfehérvár 1893. március 2.)³. A szülők esküvőjüket Székesfehérvárott 1837. november 6-án tartották, s 1887-ben ünnepelték aranylakodalmukat. Tizenkét gyermekük közül ötöt kis korukban elveszítettek, hét gyermeket (hat fiút és egy leányt, Máriát) neveltek fel. Egyikőjük, a harmadiknak született, de a legidősebb életben maradt fiú – Gyula – lett a neves orvosprofesszor. Öccsei közül Ferenc (1844–1923) Bodajkon plébános, a fehérvári javítóintézet lelkipásztor, István (szerzetes neve: László, 1848–1927) kegyesrendi áldozár és főgimnáziumi hittanár Kecskeméten, Rezső⁴ az alcsúti főhercegi uradalom revizora, József zenetanár, különleges zenei tehetség, Imre (1855–1898) tanítóképezde tanár volt. A gyermekek fejlődésében bizonyára jelentős szerepet játszott az apai példa, a keresztény szellemű és gondos, szigorú nevelés, hiszen a tisztas iparos családból származó Janny József azon túl, hogy a székesfehérvári városi elemi iskolák igazgatója volt 1872-től, majd 1876-tól a polgári leányiskoláé is, székesegyházi karnagyként a város zenei életét is vezette. „Félévszázados fehérvári működése korszakot jelent a város zenetörténetében, a káptalani zenekarnak pedig legfényesebb virágkorát.”⁵ Karnagyként

2 Életéről származó adatok: dr. Janny Géza: Janny Gyula (1842-1916) Orvosi Hetilap 1966. 107. évf. 13. sz. 1184-1186. Közelmúltban megjelent monográfia elsősorban sebészi tevékenységéről: KARASSZON – STERNEGG – ZLINSZKY 2004.

3 Pilhoffer Anna székesfehérvári családból származott. Istenfélő életéről tanuskodik, hogy hétszer zárandokolt el Mariazellbe. Utazó táskája az Iparművészeti Múzeum tulajdonában. Leltári szám: 80.518

4 Janny Rezső és Göbel Katica egyetlen fia, Rezső (1889-1911) élete tragikus véget ért. 1911-ben mint medikus boncolás közben vérmérgezést kapott s elhunyt. Síremléke, Bory Jenő (1879-1959) alkotása a Melankolia figurájával a székesfehérvári Hosszú temetőben.

5 SZIGETI 1979. 193. Janny József életéről, működéséről lásd még: Göbel János György: Janny József

és a ciszterci főgimnázium énektanáraként mintegy negyedszázadon keresztül hihetetlen szervezőmunkát végzett, és színvonalas zenei életet teremtett. Tevékenysége nyomán a káptalan és a város közös ének- és zenekara korabeli nagy művek előadására is alkalmas volt. Ezenkívül Janny József irodalommal is foglalkozott, jeles könyvtárat mondhatott magáénak. Tanítóként, igazgatóként fontosnak tartotta a fegyelmet, a valláserkölcös és hazafias nevelést, az oktatás és nevelés összekapcsolását, valamint a leánynevelést. Gyermekeit szintén ezek szellemében nevelte. Széleskörű érdeklődését, műveltségét, zenei tehetségét örökölte Gyula fia is, ahogy hazaszeretetét és a mély humanizmusát.

A családi legendárium szerint még egyetemi éve előtt gyakran elkísérte Janny Gyula az édesapját Csíkvárra (ma: Szabadbattyán), gr. Batthyány Imre (1781–1874) cs. kir. kamarás, főlovászmester és neje, gr. Majláth Erzsébet (1794–1876) kastélyába. Művészi zongorajátékával kísérte édesapja szép énekét. Bécsi egyetemi éve alatt is felkarolták Batthyányék, palotájukba hívták, ahol nemcsak zongorázott a családnak, hanem vacsoravendég is volt.

Janny Gyulára fényes pálya várt: rk. egyetemi tanár, a Szent István Kórház sebész főorvosa, a Vöröskereszt egyleti Erzsébet kórház (ma XII. ker. Sportkórház) első igazgatója és főorvosa lett. 1878-ban a Barakkórház sebészeti osztályának főorvosává vált, 1882-ben egyetemi magántanár. Tanulmányai magyarul és németül jelentek meg. Életművének kiemelkedő része a Vöröskereszt Egylet Erzsébet Kórházának megalapítása. Az 1884-ben megnyílt kórház első igazgatójaként sokat tett az ápolóképzésért, a Vöröskereszt céljainak széleskörű megvalósításáért. 1885-ben a Szent István Kórház sebészeti osztályának élére és az Anker Biztosítótársaság főorvosának nevezték ki. A hivatalos és szakmai elismerések sem maradtak el; számos külföldi sebészársaság választotta meg tiszteletbeli tagjának, az Országos Közegészségügyi Tanács rendkívüli, majd rendes tagja (1891), 1895-ben nyilvános rendkívüli tanár. 1903-ban nemesi előnevet (fehérvári) és címet kapott,⁶ 1909-től udvari tanácsos. Mindezek ellenére élete kudarcaként élte meg, hogy mások kicsinyessége miatt sohasem érhetne el az egyetemi nyilvános rendes tanári kinevezést. 1909-ben mint egy. ny. rk. tanár s mint a Szt. István Kórház sebészfőorvosa vonult vissza, majd 1912-ben az Erzsébet Kórház igazgatói tisztéről is lemondott, ám haláláig tiszteletbeli igazgató maradt. A főváros által adományozott sírhelyen nyugszik a Kerepesi temető 1/20. sz. táblájában,⁷ ahol apósa, Zlamál Vilmos is az ún. "akadémiai" parcellában.⁸

---

emlékezete. Lenyomat a Székesfehérvári polgári leányiskola 1892/3. évi iskolai értesítőjéből. Székesfehérvár, 1893. Nekrológja megjelent: Székesfehérvár és Vidéke 1892. október 27. Enge János Székesfehérvár zenei életét feldolgozó kézirat a székesfehérvári Szt. István Király Múzeum Könyvtárában, a 25. oldalon lényegre törő életrajz: "A 'Hangáskör igazgatójának meghagyott' Janny József székesegyházi karnagy a XIX. századbeli Székesfehérvár közéletének kiemelkedő egyénisége volt. 1814. március 7-én Székesfehérvárott született, 1829-ben a tanítói pályára lépett. 1837. április 27-én, a székesegyházi karnaggyá való választásával egy időben a belvárosi leányiskola fő tanítója lett. Országos hírű, kiváló pedagógus volt. 1872. szept. 24-én a város tanácsa a városi clemi iskolák igazgatójává választotta. Őt éven át igazgatója volt az 1866-67. tanévben életre hívott polgári leányiskolának is. Kiváló érdemeit 1856. március 17-én a koronás ezüst érdemkeresztrel, 1879. június 4-én pedig ötvenéves credményekben gazdag működéséért, a koronás arany érdemkeresztrel jutalmazták. A székesegyházi ének és zenekart ritka lelkesedéssel és nagy szakértelemmel vezette. Ezirányú fáradságos munkájában nem ismert határt. Mint énekepédagógus is kiváló volt. A kath. főgimnáziumban 1852-1877-ig, tehát 25 éven át tanította az éneket. A reáliskolában is tíz évig, 1856-1866-ig működött mint énektanár. Székesegyházi karnagyi tisztét iskola igazgatói minőségben való nyugdíjazása után is még jó néhány évig, egészen 1886-ig megtartotta. Ezt a tisztségét kereken 50 éven át gyakorolta. 1892. október hó 27-én hunyt el. Hamvai a székesfehérvári Hosszú temetőben nyugszanak.

6 GERŐ 1940. 95.

7 KÁROSY 1938. 43.

8 KÁROSY 90.

A menyasszony és családja

Zlamál Gizella (Budapest 1852. április 6. – Budapest 1944. április 27.) a magyar állatorvoslás megalapítója, dr. Zlamál Vilmos (1803. június 21.–1886. november 11.) egyetemi tanár és Herle Barbara⁹ (Greinersdorf /Ausztia/ 1809. július 1. – Budapest 1889. augusztus 25.) legkisebb gyermeke. Esküvőjük 1831. január 8-án volt Bécsben. Házasságukból tizenhat gyermek született, de csak hat nőtt fel. Volt olyan hét, hogy három gyermek halt meg járványos betegségben. Életben maradt gyermekeik közül ifj. Zlamál Vilmos orvosdoktor,¹⁰ a pozsonyi kórház főorvosa, Gusztáv (1840–1890)¹¹ lovag, honvédezeredes, a Ludovika Akadémia tanára volt. A tizenötödik gyermek Matild (Ilona) (1851–1945) hosszú élete során részint testvérelével, Gizellával együtt élt.

Dr. Zlamál Vilmos¹² neve szakmai körökben ma is ismerősen cseng, hiszen a magyar gyógyítás és állatorvoslás történetében kiemelkedő szerepet töltött be; kiterjedt a róla szóló szakirodalom, és születésének 170. évfordulóján, 1973-ban emlékülést tartottak tiszteletére és felavatták szobrát is, Madarassy Walter művét.¹³ Neve idegen hangzású, morva születést takar. A morvaországi Morsitzban (ma Csehország, Moravce) látta meg a napvilágot. Orvosi tanulmányait Bécsben, a Josephinum orvosi intézetében végezte, majd Galíciában volt katonaeorvos, a lengyel-orosz háború sebesültjeit ápolta. 1833–1835-ben a hadügyi tanács rendeletére kijárta a bécsi állatorvosi iskolát. Temesvárra helyezték 1835-ben, ahol a helyőrségi kórházat igazgatta és felügyelte a határőrvidék állategészségügyét. 1838-ban, amikor Pesten létrehozták az országos állatorvosi hivatalt, őt bízták meg a vezetésével (regni veterinarius), noha akkor még magyarul nem tudott. Rövid idő alatt, nagy léptékben sajátította el a nyelvet és nemcsak beszédében, hanem szellemiségében, érzelmeiben is azonosult a magyarsággal, mondhatjuk, magyarrá vált. 1843-ban a pesti egyetemen az állatorvostan rendes tanára és az Állatgyógyintézet igazgatója lett. Életében több ízben nagyon fontos javaslatokat, intézkedéseket hozott, különösen az állategészségügy, a járványok megfékezése területén, de az állatorvosi szakoktatás színvonala érdekében is. 1846-

9 Herle Barbara édesapja, Lorenz Herle (1762–1813) hivatásos katona, aki részt vett a Napóleon elleni esaktkban. Anyja (1789-1868) 15 éves korában ment férjhez és 24 évesen megözvegyült három gyermekkel: két leánnyal és egy fiúval. Johann apja nyomdokaiiba lépett; Ritter von Herle (1811-1869), tüzérségi főparancsnok. Az osztrák hadsereg tisztjeként vett részt a magyar szabadságharcban, a nagyszabeni csatában Bem József ellen harcolt. A szabadságharc leverése után szót emelt unokaöccsért és ezért ifj. Zlamál Vilmos büntetését enyhítették, tengeri szolgálatá változtatták át. A farkasréti temetőben a Mária Terézia Rend által vásárolt sírhelyen nyugszik.

10 Ifj. Zlamál Vilmos élete regényes fordulatokban gazdag, attól kezdődően, hogy 1848-ban gimnazistaként állt be Nagysándor József honvédszázalójába. A család birtokában volt az a levél, melyben az aradi vértanú tábornok az édesanyának, Herle Barbarának beszámolt a fiúról. Világos után kertészlegénynek öltözve bujkált. Pestre hazajöve elfogták, a Neugebaude-ban szembesítették édesapjával, ám letagadták, hogy ismerik egymást. Várfogságra ítélték, mígnem Johann Ritter von Herle (anyaági nagybátyja) közbenjárására büntetését megváltoztatták, tengeri szolgálatra kötelezték 1858-tól négy éven át. Engedték, hogy elvégezze az egyetemet, azon ígéret fejében, hogy utána beáll katonaeorvosnak.

11 Zlamál Gusztáv hadnagyként vett részt az olasz (1859) majd porosz (1866) hadjáratokban. Felesége Berzenczey Ottilia (Gyalu, Kolozs vármegye), egyetlen gyermekük Zlamál Elza, aki Bárczy Gusztáv felesége, a Rózsavölgyi és Trsa Zeneműbolt társtulajdonosa, Bárczy István fivére.

12 Életéről lásd: Galgóczy Károly: Emlékbeszéd dr. Zlamál Vilmos a M. Tud. Akadémia levelező tagja felett. (A MTA tagjai fölötti emlékbeszédek) Budapest, 1888. Emlékkönyv a budapesti Egyetem Orvosi Karának multjáról és jelenéről. Irta és szerkesztette Hőgyes Endre. Budapest, 1896. 167-168.

Biographia. Az Állatorvostudományi Egyetem elhunyt tanárainak és eladónak életrajza. Budapest. 1967. 156-158. V. GÓZ 1985. 699-703. A Magyar Tudományos Akadémia tagjai. Budapest. 2003. III. kötet 1433-1434.

13 Emlékezés dr. Zlamál Vilmosra, születésének 170. évfordulójára. Kovács Ferenc professzor emlékbeszéde és Soós Gábor államtitkár szoboravatás beszéde. Magyar Állatorvosok Lapja 1974. 29. évf. február 139-143.

ban kelt folyamodványának, amit az egyetemi tanácshoz intézett, történeti, dokumentációs értéke van, hiszen felsorolja az iskola rendes hallgatóinak számát, az évi költségvetés összegét stb.¹⁴ Megfogalmazott javaslatai között szerepelt a házi gyógyszerár felállítása a hallgatók gyógyszerkészítési gyakorlatának céljából, valamint egy anatómiai, bonctani múzeum szervezése is. 1848-ban tagja volt az Országos Közegészségügyi Tanácsnak. Tanítványaiból nemzetőri századot szervezett, emiatt a szabadságharc bukása után felfüggesztették az állásából. (Nemzetőri díjszabályja a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum állandó kiállításán látható.)

Szakmai tapasztalatait a későbbiekben is elismerték. 1851-ben az önállósult pesti állatgyógyintézet igazgatójaként reformokat vezetett be, a gazdák részére állatorvosi kurzust indított. Zlamál volt Magyarországon az állategészségtan és állatgyógyászat úttörője, az állatjárványtani kutatások elindítója, s az elmélet mellett igen nagy szerepet szánt a gyakorlatnak, a környezethigiénának, a járványok megfékezésének. Különösen a Balkánról behurcolt marhavészt tanulmányozta, kórtanának feltárásával foglalkozott, lerajzolván a veszélyeztetett területek térképét. Gondot fordított a megelőzésre, megszervezte az állatgyógyászatot és szigorú, már-már drákói állategészségügyi rendszabályokat hozott: példaként említjük az 1859-es évi, az állati ragályokról szóló szabályrendeletet, majd később az 1874: XX. törvénycikket, a keleti marhavész ellen. Ez volt az első állategészségügyi törvényünk, amelynek hatásaként 1881-re a marhavész országszerte elmúlt. Zlamál lényegében az addigi „tapasztalati” állatorvoslást tudományos szintre emelte. 1864-ben széleskörű szakirodalmi tevékenységéért az Akadémia levelező tagjává választották. 1867-ben a kereskedelmi minisztérium állategészségügyi osztályán tanácsossá nevezték ki, s számos állategészségügyi jogszabály megalkotásában vett részt. 1867-ben Zürichben a III. nemzetközi állatorvosi kongresszuson Magyarországot képviselte. Nyugdíjazásakor, 1881. október 30-án, szolgálata elismeréseképpen magyar nemesi előnevet (morvai) és címet kapott.¹⁵ 1886. november 12-én hunyt el.

A Janny-Zlamál házaspár otthonai és családja

A Zlamál házaspár a belvárosban nívós polgári lakásban élt. Emellett a budai hegyekben hatalmas kertben a maga korában is kiemelkedőnek számító klasszicista villát építtettek 1846-ban, ahol a nyarakat töltötték. (Ma műemlék, Lóránt u. 5/a.) Nyaraló házukat a Janny-Zlamál házaspár megváltotta a többi örököstől, berendezési leltára is megmaradt: a célnak megfelelő, thonet, vas és más egyszerűbb, de célszerű bútorokkal volt berendezve, a kert művészi gonddal telepítve és kialakítva.

Az ifjú Janny-Zlamál házaspárnak mindkét oldalról megvolt az indíttatása a régi polgári hagyományok tiszteletben tartására: “esse unter deinen Kosten, kleide dich nach deinen Kosten, wohne über deine Kosten”, azaz a lakás nívója elsődleges kérdés az életmód kialakításánál, nem a polgári puritanizmus, hanem a nemzedékek ízlését alakító szemlélet volt az irányadó.

A házasságkötést követően dr. Janny Gyula és Zlamál Gizella előbb a Borz (ma V. Nyáry Pál) utca 7., illetve 9. szám alatt lakott, majd 1879–1910 között a belvárosi Koronaherczeg (ma V. Petőfi Sándor) utca u. 6. alatti kétemeletes, gr. Batthyány-házban. Ezt az épületet 1914-ben lebontották.

Első fiuk ifj. dr. Janny Gyula (Budapest 1875. március 16. – Budapest 1949. február 9.) nem

---

14 KÓSSA 1907.

15 GERŐ, szerk. 237.

nősült meg, haláláig édesanyjával és húgával élt. A második fiú, dr. Janny Géza (Budapest 1879. július 11. – Torna /Románia/ 1933. január 18.) 1921. június 4-én kötött házasságot Aradon Balcsó Ilonával, s 1922. április 21-én született meg ugyanitt fiuk, Géza.¹⁶ A Janny-Zlamál házaspár harmadik gyermeke Janny Gizella (Budapest 1889. december 22. – Budapest 1984. szeptember 2.). Az elemi négy osztályában magántanuló volt, majd felsőbb leányiskolát végzett. Előbb tanítónői, aztán tanári oklevelet szerzett magyar-német, történelem-földrajz szakon az Angolkisasszonyok Tanárképző Intézetében. Képesítő vizsgáját 1914-ben tette le. Édesapja halála után, 1916-ban kezdett tanítani. 1924. május 24-én kötött házasságot br. Günther von Sternegg, azaz Sternegg-Günther Ferenc m. kir. honvédszázadossal. Janny Gizella tanári pályája megszakítás nélkül 1957-ig, negyvenegy éven át ívelt. Polgári iskolai tanár volt, majd 1949-től általános iskola felső tagozatán tanított. Megkapta az arany, a gyémánt, a vas és a rubin diplomát is.

A Borz utcai lakás (V. ker. Nyáry Pál utca, korábban V. Kaas Ivor utca) 1874–1879

A Borz utca 7-ben bérelt lakást legénykorában Janny Gyula, majd házasságkötése után rövidesen átköltöztek a 9. szám alá, abba a házba, melynek homlokzatát díszítő borzfigurájáról az utca az elnevezését nyerte. (A Borz utca 9. számú házat azóta lebontották.) Vélhetően négy szobás otthonuk volt: Az egykori legénylakás bútorairól nincs érdemi adatunk, viszont közös szerzeményeikről dokumentumok maradtak fenn.

A megőrzött számlák áprilisban, májusban keltezettek, így már nem a legénylakáshoz, hanem a közös lakás berendezéséhez kapcsolhatók, illetve a menyasszony hozományához (az esküvő május 7-én volt).

Három nappal az esküvő előtt kelt az a számla a „2-ik Asztalosegylet Bútorraktárában”, melyben egy „jádzoasztal” zöld posztóval, dolgozószoba-berendezések (íróasztal, könyvszekrény homályos üveggel, „franz: mosdoszekrény”, köpőláda) és két fehérműs és ruhásszekrény („Chiffonier”) szerepel.¹⁷ A számlák alapján pontosan datálhatjuk a bútorokat, s az 1870-es évek magyar historizmusáról, berendező-művészetéről alkothatunk képet. E bútorok többnyire fenyő vakfára diófa vagy diógyökér borítással készültek. Mind az asztalok, mind a szekrények lábai esztergáltak, utóbbiaké gömbösek. A szekrényeken a betétmezők hosszúkásak, olykor szabályos kör alakúak, hajlítót, finoman ívelt, sima profilléccel keretezettek. A záróparkány enyhén ívelt, középen faragott díszítéssel. Vissza-visszatérő ékítmény a plasztikusan mintázott rózsacsokor. Jellegzetes a szekrénytestek lezárása két elülső szélükön élére állított lizénával, amely konzolszerű tagban és nem oszlopféjben végződik. A záróparkányt kis vázatagok koronázzák.

A maga nemében a leirtakhoz idomul, de mégis különös bútor a mosdoszekrény¹⁸, amit Janny doktor a dolgozószobájában helyezhetett el, ahol naponta rendelt és betegeit gyógykezelt. A dolgozószobába kiválóan beilleszkedhetett, hiszen zárt, csukott állapotában nem árulta el tényleges funkcióját, inkább írószekrényre emlékeztetett. Különbözik az egyébként ismertebb márványlapos, illetőleg tükrös mosdoszekrényektől. A használati célszerűség jellemzi,

16 A magyarországi főnemesség XX. századi genealógiája. Összeállította Gudenus János József. II. kötet, Budapest, 1993. 114. és V. kötet, Budapest, 1999. 141. Fehérvári dr. Janny Géza felesége (= Budapest, 1961. december 16.) gr. Königsberg-Rottenfels Julianna (Budapest 1940. július 27. – Szentgotthárd 1994. március 14.)

17 2dik Asztalosegylet Butorraktára “Nádor-utca és főut szegletén 19. sz. Vigyázóház” számlája, kelt: Budapest, 1874. május 4-én, dr. Janny Gyula részére, különféle bútorokról, 340 forint értékben.

18 A mosdoszekrényt porcelánkészletével együtt publikálva: Vigh Annamária: Mosdoszekrény a múlt századból. Magyar Iparművészet 1998/3. 30-31. Kiállítva: Egy nagyváros születése. BTM Kiscelli Múzeum 1998-1999.

hiszen a fedéllap felemelésével, kitámasztásával egyidejűleg egy ollós szerkezet előretolta a mosdókészletet tartó fehérre festett bádogtálcát. A szakirodalomban e típus felfedezésre vár, s ahogy Kígyóssy Ágnes bútortervező megemlíti: “A szekrényt a használati célszerűség jellemzi, ugyanakkor formai kialakításával álcázza és titkolja tényleges használati funkcióját. Az ornamentikától mentes ’modern stílusforma’ jellemzi, az egyszerűség művészete párosul a kézműipar és ipari gyártás jegyeivel.”¹⁹ (1-2. kép)

1-2. kép: Mosdószekrény a Borz utcai lakásból, Dr. Janny Gyula szerzeménye (Családi felvétel)

A mosdószekrényben az eredeti porcelán készlet hiánytalanul megvan: egy lavór, egy vizeskorsó, egy darab szappantartó betétjével és fedővel, egy darab púdertartó fedővel és egy darab szivacstál. Jelzése: „NOWOTNY ALT ROHLAU” (cseh).²⁰

Zlamál Gizella hozományához egy ebédlő, egy hálószoba és szalonberendezés tartozott.

Florian Patzak asztalosmesternél Pesten 1874. április 1-én kelt számlán egy ottomán és négy „Schwimer” szerepel, melyek szerkezeti váza készült az asztalosnál, Zlamál professzor – az örömapa – részére.²¹ Majd az ülő, illetve fekvő bútorok kárpitozását Carl Repper pesti mester végezte.²² A számlája alapján feltételezhetjük, hogy a bútorkárpitokkal azonos anyagból készültek a számlán szintén szereplő függönyök. Ugyancsak a célszerűség diktálta, hogy

19 Kígyóssy Ágnes levele, kelt 1997. április 2-án. Magántulajdon.

20 August Nowotny 1923-ban vette meg az 1811-ben alapított “Steingut”-gyárat. 1838-ban kezdték meg gyártani itt a porcelánt. Fő eladási helyek: Wien és Magyarország. August Nowotnynek a lavórón látható márkajegyét 1823-1884-ig használták – NOWOTNY ALTROHLAU. (Ma: Stará Role, Csehország) lásd: DANCKERT 1978. 29-30. 11. sz. márkajegy. Jana Kybalová: Keramik Marken aus aller Welt. Praha, 1981. 22. 1388. sz. márkajegy.

21 Florian Patzak “Tischler Meister Stefansplatz Nr. 1.” számlája, kelt: Pest, 1874. április elsején, Professor Slamal (Zlamál) részére. “1 Ottomann 4 Schwimer Rollen Ross” Az asztalos munka 39 forintba került.

22 Carl Repper (telephely nincs megjelölve) számlája, kelt: Pest, 1874. május 3-án, az esküvő előtt négy nappal. A megrendelő neve az ő számláján nem szerepel, de nyilvánvaló, hogy Gizella hozományba kapott bútorairól van szó. “1 Ottomann 4 Svimmer Fottel (sic!)”, valamint ablak közötti két párna huzattal, drapériás két ablakfüggöny készült el. A kárpitos munka szintén 39 forintot tett ki.

eredetileg egyszínű kelmével, okkersárga ripsz kárpitozással vonták be az ottománt és a foteleket; a sötétbarna rojtok alól csak a görögök látszottak ki. A textilművészet e területei kevésbé ismertek s értékeltek. A függönyök, a baldachinok, tapéták, valamint a kárpitozás fontosságára hívják fel a figyelmet a korabeli, megmaradt enteriőr-felvételek és a külföldi szakirodalom.²³ A kárpitos mesterek kiváló szakmabeli felkészültséggel rendelkeztek, szinte alkottak. Nem véletlen, hogy az asztalosmunka és a kárpitozás ugyanannyiba került. A textíliáknak, a függönyöknek, a kárpitozásnak döntő szerep jutott az enteriőr dekoratív kialakításában, s a belső egység, harmónia megteremtésében. A kényelem szintén a kárpitosoknak volt köszönhető. A látvány is fontos volt, hiszen pazar szövetelekkel, paszománymunkákkal, a bútorok élein zsinórozással készültek az ülőalkalmatosságok. A korabeli enteriőr-felvételek alapján alkothatunk fogalmat arról, milyen lehetett egy magyar, világot látott polgári család otthona.²⁴

Az említett "Schwimmer" kényelmes, ívelt vonalú, görgőkön guruló, esztergályozott lábú fotel (egy darab ma is megvan belőle). Hozzá hasonlóan a török kerevet is igényesen kárpitozott, kényelmes és alkalmazkodik mindenféle stílusú berendezéshez.²⁵

„Egy török kerevet – díván – például műszerkezettel bíró bútor, pedig nem látni rajta semmit, a mi a fentemlített stylusok nyomait viselhetné, de minthogy tökéletesen megfelel rendeltetésének, mert a legkényelmesebb ülő-, nyug- és fekhelyül szolgál, s mert nem bír határozott, éles vonalakkal, sőt inkább lágy, gömbölyödött idomainál fogva mindenhez hozzá simul, hozzá illik, azért nem is ellenkezik semmiféle más szerkezetű bútorral vagy díszlettárggyal.”²⁶

Minden bizonnyal külön ebédlőbe kerülhetett a diófa-borítású, esztergályozott lábakon álló, 12 személyes, kihúzható ebédlőasztal nádaszott Thonet-székekkel (14-es típusú székek voltak²⁷), egy kis falóra és tálalószekrény, melyek stílusa szervesen illeszkedett a már elemzett bútorokéhoz; fenyőfa alapon diófa furnír, esztergályozott lábak, a szekrénynél hosszúkás betétmezők, ívelt felső lezárás, faragott rózsás oromzati dísz. A berendezés egyszerű, hiszen a korabeli ízlés úgy kívánta, hogy az ebédlőszobában „... a bútorzat is igénytelen legyen. A kredenz – tálaló-asztal – a fődarabot képezi hozzá tartozó díszével: a többi csak az asztalból és székekből áll...”²⁸

Az ebédlőasztalnak öt lefelé keskenyedő, esztergályozott henger alakú lába van. Betétek nélkül formája kerek, deszkákkal bővítve elliptikus. A deszkalapokat vaskallantyú rögzíti egymáshoz és akasztja a diófa borítású részhez. Az 1870-80-as években az egységteremtés szándékával tervezték az egyes szobák, termek, ebédlők berendezését, lehetőség szerint ugyanabban a stílusban. A reneszánsz ekkor vált meghatározóvá.²⁹

A hálószoba-bútorzat is igen egyszerű és célszerű: két darab kétajtós (egy polcos és egy akasztós) ruhásszekrényből, két darab ágyból és két darab éjjeli szekrényből állt. Anyaguk, stílusuk, felépítésük, tagolásuk a fentiekhez hasonló.

23 DUBOIS 1964. 244-245. BENKER 1984. 58-69.

24 LUTHMER 1886. Könyvében olyan egykorú enteriőroket közül, melyeken a gazdag függönmegoldások mellett látható ebédlőasztal székekkel, továbbá a kárpitozott bútorok között "Schwimmer" is. Tafel 3, Tafel 13.

25 A hozományban lévő ottomán mintegy 1976-ig a leszármazottak lakásának tartozéka volt. Midőn eredeti kárpitozása - sötétebb árnyalatokban sokszínű, bársonnyal kombinált gyapjúszövet -, tönkrement, egy afgán szőnyeggel földig letakarva használták. Ugyancsak sokáig, mintegy 1950-ig megvolt az okkersárga ripsz függöny is.

26 Jacob von Falke: A lakás művészete. Átdolgozta K. Beniczky Irma. Budapest, é. n. 11-12.

27 A 14. számú Thonet-szék diadalútjáról: Bánszkyne Kiss Éva: Bécsi bútorok a századfordulón. (Kiállítási katalógus) Kecskemét, 1984. 6. és 11.

28 FALKE 49.

29 ZLINSZKYNÉ 1996. 269. B. Ludwig asztalosmester bírral kárpitozott ebédlőszékeiről.

A szekrényajtók teljes magasságában hosszú, lekerekített betét, a koronázó párkány felfelé ívelő közepén keretbe foglalt plasztikus rózsacsokor látható. Az ágy diófából készült, oldaldeszkaí simák. Teljes hosszúságában vájatos keresztgerendába illeszthető keményfa hevederekkel rögzített. Három "grádlival" bevont lószőr matrac tartozott hozzá.

Az említettek a korabeli háló nélkülözhetetlen kellékei voltak, de nem hiányozhatott a helyiségből tükör, néhány asztalka és szék sem. A családi hagyomány szerint a hálószobában volt egy biedermeier ökörszemes keretezésű tükör, továbbá állt még itt két fotel is, mely szintén a menyasszony hozományához tartozott. Neobarokk ízlésűek, szinte egyetlen egyenes porcikájuk sincs, a háttámla lágy ívelése követi a test körvonalát, karfák nincsenek, az enyhén hajló lábak bütyökben (egykor görgőkben is) végződtek. A hasonló fotelek Magyarországon 1860 körül jelentek meg, így még az is lehetséges, hogy a Zlamál szülők saját otthonukból adták oda lányuknak.

Az egyéb kiegészítő kisbútorok közül kifejezetten a háziasszonyénak számított a háromlábú varróasztalka és a női íróasztal. (3. kép)

3. kép: Női íróasztal dr. Janny Gyuláné Zlamál Gizella tulajdonából (Családi felvétel)

Éz utóbbit Janny Gyuláné egy toilette-asztal helyett választotta. Cabriolet-lábai, valamint keskeny felépítménye, finom, de mégis határozott faragása (rózsás kartus), valamint az asztallap lágyan hullámvázó körvonala igazán kecsessé, „nőiessé” teszik.

A legpazarabb természetesen a szalonberendezés volt, hiszen a fogadószoba mutatta a külvilág felé a lakás tulajdonosainak vagyoni helyzetét és ízlését. „A szalonban a külvilággal érintkezik a család, s itt tehát a háznak legfényesebb oldalát kell mutatnia.”³⁰ A társasági élet megkövetelte, hogy a vendégek szabadon mozoghassanak, beszélgető helyek legyenek. Legfontosabb bútorzata a szalongszék volt, amely a Zlamál-hozomány esetében a következő

darabokból állt: szalonsztal, konzolasztal, ülőgarnitúra - kanapé, hat fotel, két puff, egy lábzsámoly.

Mindkét asztalka kiképzése azonos: az „S” alakban hajtott lábak pikkelyes, leveles, rózsás faragásokkal díszítettek, s ugyancsak faragvánnyal lékesített a lábakat összekötő merevítő is. Minden bizonnyal a konzolasztal fölé tükröt helyeztek, talán éppen a hozományhoz tartozó nagyméretű, aranyozott keretű szalontükröt. A kanapé és a fotelek kárpitozottak, s még az egykor görögökben végződő esztergált lábak sem látszottak ki, ugyanis a borvörös bársony kárpitról gazdag paszomány csüngött alá. Jellegzetes a háttámlával egybeépített ívesen kifelé hajló kartámla.

A szalonok díszítésénél – mint ez esetben is – szívesen alkalmaztak műtárgyakat, vázakat, továbbá függönyt. Ezúttal fehér csipkefüggönyt, rózsacsokrokka beleszőve. A bútorokat ugyanaz a motívum, rózsacsokor fűzi egybe, amely megjelent a két ruhásszekrényen, az ágyakon, a szalon- és konzolasztalon, valamint az ebédlőszekrényen is.

A szalonban az alacsony könyvszekrényt közrefogva egy-egy oszlop állt, melyeken urnaalakú váza helyezkedett el: 40 cm magas vázak alabástromból, kihajló peremmel és két-két lágyhajlatú füllel készültek. A 30-35 cm átmérőjű oszlopok fából készültek, stukkóra alapozott, feketével ereszett, márványt utánzó festéssel voltak teljesen bevonva, makarti hatást keltve. (Az oszloplábazat hatszögletű volt, két-két gyűrűs tagozattal.)

A márványt imitáló oszlopok mellett külön ki kell emelni a színek, a színfoltok hatását, szerepét. A bordóbársony kárpitozású ülőgarnitúra, az aranyrámás tükrök és a fekete oszlopok egyszerre sugallnak eleganciát és keltenek ünnepélyes reprezentációt. Mindehhez járult egy ferahán szőnyeg színessége: közép-perzsi, nagyobb méretű csomózott szőnyeg. (A Sárospataki Rákóczi Múzeum vásárolta meg.)

Wohl Janka „Az otthon” című, 1882-ben megjelent ízlésformáló könyvében azt írta, hogy a zongorának, a polgári zenélés legfőbb kellékének a szalonban vagy a nappaliban van a helye, hacsak nincs külön zeneterem. Így a házaspár közös szerzeménye, egy kvalitásos bécsi zongora, a Johann Baptist Streicher und Sohn cégtől³¹ a szalonban kapott helyet. E neves, régmúlta visszatekintő (1746-ban alapított zongorakészítő („Pianoforte-Fabrikant”) cég az általános bécsi ipari kiállításokon több alkalommal szerzett aranyérmeket (1835, 1839, 1845). 1862-ben a londoni vilákiállításon szintén díjazott volt, majd 1867-ben, a párizsi vilákiállításon a kontinens hangszerkészítői közül egyedülként kapott aranyérmeket termékeiért. Bizonyára a Janny családi tradíciónak, dr. Janny Gyula muzikalitásának, igényességének is szerepe volt abban, hogy éppen egy nagy múltú, elismert cégtől vásároltak. A zongorához két darab lyukacsos, lemez-ülőkés Thonet zongoraszék járult.

Koronaherceg u. 6. (ma: V. ker. Petőfi Sándor u.) 1879–1899

1879-ben a Janny házaspár immár két gyermekkel elköltözött a központi fekvésű Koronaherceg utcába, mely korábban az Uri utca nevet viselte. Janny doktor bővülő sebészorvosi magánpraxisa és háziorvosi működése³², jövedelmi viszonyai mindezt lehetővé tették, s mintegy

31 Fenmaradt levelük, amit dr. Janny Gyulának írtak, kelt Bécsben, 1874. március 3-án.

32 Pacientúrájának nevesebb tagjai: Tisza Kálmán és fia, gr. Tisza István – itt nem csupán házi orvos, hanem benső barát is. Tisza István sok párbajánál jelen volt. Br. Radvánszky Antal és családja; felesége Podmaniczky bárónő – az első nagyobb jövedelem innen származott. (Az elsőszülött fiú, ifj. Janny Gyula keresztanyja volt.) Gr. Zichy Ágoston, a király személye körüli miniszter; gr. Zichy Jenő, a nagy utazó és műgyűjtő; gr. Zichy Aladár; Wekerle

meg is követelték, ahogy azt is, hogy újabb s újabb luxus tárgyakkal bővüljön a korábban megvásárolt, ide is átszállított bútorzat. A szalon berendezését szintén magukkal vitték, amely kiegészült egy igen jellegzetes darabbal, a cache-pot tartó állvánnyal. A neoreneszánsz stílusú, eklektikus elemeket is hordozó bútor az 1880-as évekből, Fischer Ignác gyártmánya, pálmatarató fajanszedényként funkcionált. Elképzelhetetlen volt a szalon virág nélkül, főként a nagylevelű növényeket kedvelték és helyezték el hatalmas virágkosarakban.

Az ebédlő nagyméretű asztala ezután egészült ki (1886-ban) hat darab új, hozzá illő székekkel. A négy esztergályozott lábat „H” alakú hevederek merevítik, ülésük nádazott, háttámlájuk bőrrel (a számlában „Chagrain Polst.”) bevont. A nagypolgári otthonokban³³ bőrrel kárpitozott székeket használtak, míg a társadalmi létrán alattuk lévők inkább nádazottat. A székekkel együtt vették meg az ebédlő - kivitelezésénél, méreténél és tömegénél fogva legjellegzetesebb bútordarabját - a márványlapos kredencet. A gondviselő sorsnak köszönhetően megvan a számlájuk is: Kramer Samu cs. k. udvari bútorgyárából származnak.³⁴ Az ebédlőszekrény vízszintesen két, függőlegesen három részre tagolódik. Az alsó szekrényttest három fiókos és három ajtós, utóbbi négy faragott konzollal elválasztva. Fedőlapja márvány, melyen elől két gazdagon faragott baluszteren, hátul mellvédszerűen kiképzett hátfalon nyugszik a szintén háromajtós felső rész, lizénákkal elkülönített betétkeretes ajtókkal. Fent többszörösen tagolt párkányzat, baluszteres korláttal a bútortetőn. A Janny házaspár egyik legjelentősebb bútorgyárátalása ennek a nagyméretű ebédlőszekrénynek a megvétele volt. (4. kép)

Praktikus kisbútorokat szintén vásároltak. A három bükkfa zsúrasztalka mindegyikének vékony, esztergályozott rudak képezik a lábait. A két kisebb becsúsztatható a legnagyobb asztalka alá, így kevesebb helyet foglal. Ugyancsak leleményes konstrukciójú a zsúrkocsi: görgőkön gurítható és mind a négy oldala lehajtható és kitérítendő, továbbá fedlapján kiemelhető tálca van.

Számlák bizonyítják, hogy más alkalommal is rendeltek Kramer Samutól: 1889-ben egy háromrészes könyvszekrény – „verbunden mit Instrumentenkasten” –, egy ottomán, három összetartozó és egy másfajta fotel, egy teasztal, egy szoba (a férfiszoba) és a szalon tapétázása szerepelt a számlán.³⁵ Mindezek, a számlában felsorolt tárgyak, azonosíthatók a ma is meglévő darabokkal. A nyolcszögű teasztalkát ma a Liszt Ferenc Emlékmúzeum őrzi.³⁶ Erre is jellemző a faragott díszítés és esztergályozás, a baluszteres lábak tetején egy-egy konzol tartja az asztallapot. 1891-ben ismét egy teasztalt vettek Kramertól.³⁷ Ezt nem sikerült azonosítani.

Sándor pénzügyminiszter – Székesfehérvárott a ciszterci gimnáziumba együtt jártak; Zsolnay Vilmos, Zsolnay Miklós és családja; Szabó Miklós, a Kúria elnöke; Popovics Sándor, a MNB elnöke, aki egyébként mint jóbarát vacsoravendég is volt; Degré Alajos és családja; Ráth Károly főpolgármester; Machlup Lajos és Adolf, gazdag börgyáros; Baumgarten Izidor koronaügyész; Baumgarten Károly kúriai bíró; Neuschloss Ödön és Marcell, nagyapjuknak bútorgyára volt; Falk Miksa; József főherceg és felesége fiatalabbik fia, László főherceg, aki szerencsétlen kimenetelű vadászat áldozata lett; Vaszary Kolos hercegprímás, Csernoch János hercegprímás, Vajda Ödön zirci apát stb.

33 Hasonló, bőrrel kárpitozott ebédlő székeket, Bernhard Ludwig bécsi asztalosmester műveit 1871-72-ben Bécsben múzeumi kiállításban mutatták be (Museum für angewandte Kunst).

34 Kramer Samu cs. k. udvari bútorgyára (Budapest, Fürdő utca 2.) számlája, kelt Budapesten, 1886 decemberében, Dr. Janny Gyula részére, a kredencéről és az asztali székekről. Az ebédlőszekrény ára 340 forint volt.

35 Kramer Samu cs. k. udvari bútorgyára (Budapest, Fürdő utca 2.) számlája, kelt Budapesten, 1889. január 23-án, Dr. Janny részére, bútorokról és tapétázásról.

36 Liszt Ferenc Memorial Museum (Liszt Ferenc Emlékmúzeum) Budapest, 1986. 68. 167. sz. leltári szám

37 Kramer Samu cs. k. udvari bútorgyára (Budapest, Fürdő utca 2.) számlája, kelt Budapesten, 1891. december 24-én, Dr. Janny Gyula részére.

4. kép: Ebédlőszekrény a Koronaherczeg utcai lakásból (Családi felvétel)

A Kramertől rendelt könyvszekrény – az alacsony építésű, kárpitozott karfájú fotelekkel együtt – a férfishobában kapott helyet, ugyanis e társadalmi fokon elvárás volt, hogy a lakásban legyen külön szobája a családfőnek. Miután a szomszédos Rudnyánszky-lakásból egy szobát saját otthonukhoz tudtak csatolni, sor kerülhetett a férfishoba kialakítására. Általában értelmiségi férfiaknál valódi dolgozószobaként és könyvtárként is szolgált. A monumentális, több részből álló bibliothecának középső részét dr. Janny Gyula orvosi műszerszekrénynek használta, abban a helyiségben egyébként, ahol az orvosi rendelést tartotta.

E bútorokat alapján az 1880-as évek bútorművészetéről és Kramer tevékenységéről is képet kapunk. A neoreneszánsz az uralkodó stílus, melyre a hangsúlyozott vízszintes tagolás jellemző, miként az az ebédlőszekrényen és a könyvszekrényen is látható. A faragott díszítmények neoreneszánsz jellegűek: rozettasor, pálcikagyöngysor, gyöngysor. Baluszteres korlát jelenik meg a szekrénytetőn. Az 1870-es évekhez képest döntő különbség, hogy a korábbi ívelt, lekerekített betétmezők, a szekrénybútorok ajtóbetétjei négyzetesek lettek. A díszítések rideg precizitása a gépi előállítást bizonyítja.

Ugyancsak a férfishobába került az a neoreneszánsz faragott karosszék, az ún. Savonarola székekre emlékeztető „X” alakú (ollós) lábakkal, amely akár Kramernél is készülhetett. 1895-ben dr. Takács Endre főorvos özvegye adta dr. Janny Gyulának ajándékba. Szintén a ház urának szobájában állt egy esztergályozott rudak által tartott, polcokkal bíró étager, amely rakodófelületként szolgált különféle dolgok számára. (Hasonló polcos bútor a lakás más részében

is volt.) Ugyanitt sakkasztal is állt.

A ház asszonyának részére négy lábú varróasztalka készült a hálószobába, ugyanis a korábbi, a Borz utcában lévő három lábú könnyen felbillent. Könyvei elhelyezésére pedig férjétől kétajtós könyvszekrényt kapott ajándékba 1880 körül.

A homlokzatot egy-egy lizéna határolja, fejezetük helyén akantuszleveles konzol, amely a többszörösen tagolt, kiülő felső párkányt tartja, tetején három oldalon bábos korláttal. Az ajtókon egy-egy hosszúkás sokszögű, profilléccel keretelt üveglapos betét, savval maratott finom mintázattal; alatta négyszögletes keretbetét.

A háziasszony könyvei a legutolsó időig érintetlenül maradtak ebben a szekrényben, míg aztán egy részük az Iparművészeti Múzeumba került díszes kötése miatt.³⁸

Amint látjuk, nemcsak azok a helyiségek alakultak át lassanként, melyek a különféle látogatók fogadását szolgálták, hanem a család privát igényeit kielégítőek is. Ennek azért van jelentősége, mert a középosztály számára az 1880-as években a lakás otthon funkciójánál fontosabb volt az a reprezentációs szerep, amely a külső elvárásoknak, iratlan szabályoknak tett eleget: a lakás státuszszimbólum volt.

A helyiségek viszonylag nagy száma ellenére sem beszélhetünk külön gyermekszobáról. A kislánynak szülei hálószobájában volt elkülönített lakrésze, amelyet gyermekbútorokkal rendeztek be, s ahol játékeit, babáit és bababútorait tartotta. Ezek a tárgyak ma részben a Kecskeméti Szórákaténusz Múzeumban, részben a Székesfehérvári Babaház Moskovszky-gyűjteményében található. A Janny család külön szobában helyezte el a felnövekvő két fiúgyermekét. A fiúk szobájában a cabriolet lábú fiókos asztal a tanulást, a puritán vaságyak a pihenést szolgálták.

Az ágyakat a két fiútestvérnek 1891-ben Buchwald Sándor cs. kir. vasbútorgyárában vásárolták meg, a szükséges szalmazsákokkal és egy mosdóasztallal együtt.³⁹ A vaslemezt úgy festették meg, hogy az a diófa furnért utánozta.⁴⁰ (5. kép)

Szerencsés módon korabeli enteriőr-fényképek is maradtak ebből az időszakból, melyek az elköltözés előtt készültek a Koronaherceg utcai otthonukban. A télikertől, a férfiszobáról, az ebédlő és a hálószoba egy részletéről a felvételeket Goszleth és Fia cég készítette, akik ekkor a Kristóf tér 3. alatt üzemeltek.

A megmaradt bútorok, fényképek alapján láthatjuk, hogy az igényesség milyen fontos volt számukra, amely nem pazar módon, hanem mértéktartóan kereste és lelte meg a szépet, a példaadót. A kor uralkodó áramlatai őket is megérintették, de sohasem szertelenül, szélsőségesen, az otthon harmóniáját nem veszélyeztetve. Jóllehet ez konzervativizmus is volt egyszersmind, de sohasem megmerevedett, rideg, elutasító, hanem gyarapodó, s mindig kiegészült a természetesen jelentkező, és finom ízléssel kielégített igényekkel. Ugyanakkor elegánsan, szinte észrevétlenül szintetizált: egymás mellett megfér az 1870-es évek lágy ívelésű, emberléptékű bútorzata az 1880-as évek monumentális neoreneszánsz stíljével, s beférkőzött a népi ízlés és az orientalizmus divatja is. (6. kép)

---

38 Iparművészeti Múzeum Kisgyűjtemények osztály ltsz.: 2004.48-88. 2005.60-62.

39 Buchwald Sándor cs. és kir. szabad vasbutor-gyár (gyár és mintaterem: Nagy János u. 1. sz. gyári raktár: VI. Andrássy út 4.) számlája, kelt Budapesten, 1891. szeptember 24-én Dr. Janny Gyula részére

40 Georg Himmelheber: Möbel aus Eisen. München, 1996. 287.

5. kép: A Janny fiúk részére készült vaságy (Családi felvétel)

6. kép: Enteriőr a Koronaherceg utcai lakásból, 1910 előtt (Családi felvétel)

A millennium körüli esztendőkből, amikor bemutatták a magyar nép és a nemzetiségek kultúráját is, kialakult az érdeklődés a különféle műességek iránt. Elterjedt az agyagművesség emlékeinek gyűjtése, a különféle fajanszárukésnépi köcsögöké. Egyáltalán nem csodálkozhatunk, amikor egyes archív felvételeken akár kandallók párkányán, akár ebédlőszekrényeken régi fajanszedényeket látunk, archaikus hangulatot árasztva. Az ősi forrásból merítve például, br. Bánffy Ádám (1847–1887) iparművész – kitűnő cimbalomművész, porcelánfestő, keramikus és asztalos –, választói kastélyának falait százával díszítette saját készítésű, magyaros tálaival. Különösen az 1885-ös országos budapesti kiállítás után vált divattá a néprajz, s kezdődött el a műgyűjtés. Az úri ebédlőkben elsősorban erdélyi bokályok sorakoztak. A gyűjtési mániá miatt – amint Xántus János írta – „csaknem minden harmadik lakás egy fazekasraktárhoz hasonló...”⁴¹ Polgári otthonokban is elő-előbukkant egy-egy népies kerámia, vagy akár festett láda, mint a Janny családnál is: az ebédlőszekrényen erdélyi bokályok, az alkóvban tulipános láda, amit a kisleány kapott keresztapjától, dr. Farkas László főorvostól a Millennium körüli években.

Ez az a korszak, amikor a világiállítások megismertetik Európával a Kelet művészetét, amely egyben ihletet is ad az ősi kontinens művészetének. A Janny házaspár orientalizáló kályhaellenzőt vásárolt – talán éppen a japán kiállításon.⁴²

Néhány szó a mesterekről

Művelődéstörténeti kutatásunk nagy adóssága, hogy feltáratlan a különféle cégek története. E szerencsés esetben részint az emlékezet (Janny Gizella emlékezete) és a fennmaradt számlák bizonyítják, hol, mely kereskedőknél, iparosoknál vásároltak. Schoppnernél, a Városház téren vasedényeket, fazekakat, lábasokat, a Koronaherczeg utcában Brünnernél⁴³ lámpásokat – talán a fennmaradt petróleumlámpát is –, vagy Ditmárnál, a Váci utcában függő- és állólámpát. A fentiekben említettük Kramer Samu bútorgyáros, Fischer Ignác majolikagyáros nevét.

Sajnálatos módon a székesfővárosban működő cégek iratanyagából elsődlegesen azok maradtak meg, melyek még léteztek a második világháború után, s aztán államosították őket. Olykor – a sors kegyetlen fintora – a cégjelzéses levélpapíron szereplő adatok (alapítás éve, székhely, kitüntetések) jelenthetik az egyetlen fogózkodót, s hézagpótlók lehetnek.

A berendezési tárgyakat, bútorokat több helyről, pl. a 2-dik Asztalosegylet Bútorraktárából, asztalosoktól, Buchwald Sándor vasbútorgyárából (1891), a Dósa testvérek bútorraktárából (1893⁴⁴) és főként Kramer Sámueltól vásárolták. 1949-ben az államosításkor ugyanott, az Andrassy út 4. szám alatt volt a telephelye Buchwald Sándor cégének, ahol annak idején, az alapítás időszakában a gyári raktár működött. 1894-ben kapta meg az iparigazolványt, hogy a VI. kerületben (Nagy János u.) mint vas- és ércbútorgyáros dolgozhat.⁴⁵ Az 1900-as párizsi világiállításán kitüntették.

Külön ki kell térnünk Kramer Sámuel tevékenységére.⁴⁶ A gyári termelésre áttérő hazai

41 KRESZ 1968. 12.

42 Magyar Nemzeti Múzeum tulajdonában.

43 Budapesti gyárak és cégek. Vasárnapi Ujság 1900. 47. évf. 49. sz. 823. Brünner testvérek hirdetése, Budapest, Koronaherczeg u. 3.

44 Dósa testvérek bútor-raktára (Budapest, Nádor u. 7.) számlája kelt Budapesten. 1893. július 1-én Dr. Janny Gyula részére

45 BFL Cégbíróság 7150

46 Életrajzi adatait lásd: GELLÉRI 1887. 128-131.

bútorasztalosság képviselője; lakberendező, udvari kárpitos. 1834-ben Pesten született. Inasveit 1851-ben töltötte le. Ezt követően vándorútra indult, megfordult Bécsben, Németországban, Párizsban, sőt rövid ideig Londonban is. 1859-ben Pest város magisztrátusa előtt mesterremekkel tett bizonyosságot felkészültségéről.⁴⁷ 1861-ben alapított önálló műhelyt, amely igen sokat tett a hazai dekoratív lakberendezés megteremtéséért pontosságával és finom ízlésével. 1867-ben részvételéért a párizsi világkiállításon koronás arany érdemkeresztet kapott, az 1873-a bécsi kiállítást követően pedig a Ferenc József rend lovagkeresztjét. Udvari szállító volt, s számos nagyszabású megrendelésnek eleget tett: MÁV központi indóházának királyi várótermei, főúri lakások berendezése (királyi palota, gödöllői kastély) Operaház stb.; 1885-ben a budapesti országos kiállításon a királyi pavilont rendezte be, ekkor már 50-60 munkást foglalkoztatott⁴⁸. 1896-ban a millenniumi kiállításon kiállított bútorait egyszerűség, nemes anyagok és magas minőség jellemezték. Saját vállalkozása vezetésén túl képviselte a bútort, s vele rokon iparágak érdekeit. Számos megbízatása volt: a bútortipari szakosztály elnöke, az Országos Iparegyesület Igazgatósági tagja,⁴⁹ a budapesti kárpitos ipartestület választmányi tagja, a kereskedelmi és iparkamara beltárgya volt. Tevékenységét fia folytatta, 1894-ben jegyeztették be társas cégüket. 1895-ben Kramer Sámuel társtagi minősége megszűnt, és fia mint egyedüli tulajdonos vitte tovább a céget.⁵⁰

Az asztali készleteket – porcelántányérokat, üvegpoharakat – szintén a megbízható és elismert kereskedőktől, mesterektől vásárolták meg. Fischer Emil porcelán- és majolikagyáros raktárából, Láng M. porcelán raktárából (1891), Giergl Henrik üvegáru-, tükör- és csillár raktárából (1910).

Fischer Ignác fia, Emil (1863–1937) kormányfőtanácsos örökölte apja majolikagyárát, s övé volt az egyetlen porcelángyár Budapesten. Láng M. működéséről, akitől az ünnepi étkezések kelléke, a 12 személyes meissenai étkészlet származott, alig sejtünk valamit, ellenben az újabb kutatások alapján egyre többet tudunk a Giergl-féle cégről, elsősorban az alapító tulajdonos naplói és önéletrajza nyomán.⁵¹ Giergl Henrik (1827–1871) budapesti üvegkereskedő cége - amely nevét megőrizve, családja folytatott - külföldi (angol, cseh, német) és hazai gyártmányú üvegekből, budapesti műhelyének termékeiből forgalmazott. Giergl Henrik fél Európát bejárta, majd 1865-ben vette át atyja üzletét. Életében, majd halála után is kiváló zománccfestésű üvegedényeket készítettek festőműhelyében. 1898-ban a cég az Iparművészeti Múzeumnak adományozott egy kollekción. Tőle a Janny házaspár is vásárolt, amelyből válogatott, muzeális tárgyakat ajándékozott 2001-ben a házaspár unokája az Iparművészeti Múzeum üveggyűjteményének.⁵²

A fentiek alapján elmondhatjuk, hogy a fővárosban nevet szerzett, megbízható cégeket keresték fel. Jóllehet keveset tudunk róluk, de nevük valaha fogalom volt a saját szakmájukon belül, többen közülük császári és királyi udvari szállítók (Bachruch, Buchwald S. Fischer E. Kramer S. Láng M.). Császári és királyi udvari fényképész volt Koller Károly (Harmincad u. 4.), akitől 1891-ben egy chromofestményt vettek, s Uher Ödön (Kossuth Lajos u. 7.) is, akinél 1903-ban ún. Makart fényképeket rendeltek. Ugyanolyan gonddal, igényességgel választotta ki a

47 BFL IV. 1303 f. II. 1226/1859.

48 MUDRONY, szerk. 1885. 254. 2595. sz.

49 Gelléri Mór: Az Orsz. Iparegyesület Igazgatósága. Vasárnapi Ujság 1893. 40. évf. 26. sz. 430.

50 BFL Cégbíróság E 14/7, T 14/234

51 GYÖRGYI 2000.

GYÖRGYI 2000a 18-21.

52 Iparművészeti Múzeum ltsz.: 2001. 65-92.

Janny család azokat is, akik fényképeket készítettek róluk, mint azokat, akiktől a legkülönfélébb dolgokat vásárolták, legyen az élelem, gyermekjáték, asztali készlet, avagy más berendezési tárgy.

A régi Pest egyik ismert csemegeüzlete volt a Dorottya utca 5. sz. alatt működő fűszer-, bor- és csemegekereskedés, Szenes Ede tulajdonában. A cégjelzés és a számlán szereplő árufeleségek alapján úgy tűnik, hogy vegyeskereskedés volt az amúgy elegáns bolt.⁵³ A családi beszerzésekről, a mindennapok igényességéről tesz tanúságot az a dobozgyűjtemény, amely ma az Iparművészeti Múzeum kisgyűjtemények osztályát gyarapítja.⁵⁴

Életmód és szokások

Az egykori polgári lét sajátos szokásokkal, életmóddal kapcsolódott össze. Az otthon kellemes, igényes berendezése háttérrel adott a család életének és a gyermekek nevelésének. Nagy hangsúlyt fektettek az ünnepekre, történjék az szűk családi körben, vagy vendégek, barátok meghívásával. Mindezt lehetővé tette, hogy a család jómódban élt. Ugyanakkor a megmaradt, forrásértékű háztartási könyvek tanúsága szerint – amit a gondos háziasszony vezetett – a gazdálkodást szigorú normák és kötelezettségek szabályozták.⁵⁵

Igen fontos volt a gyermekek nevelése és neveltetése. Mindennapos volt az esti órákban a családi játék (pl.: *patience*, „puff”, „tartli”, „Flohspiel”, azaz bolhajáték). Sakkozni magas szinten tudtak, több játéktábla is megmaradt a család birtokában. Kislánykorában Janny Gizella kívánságlistát állított össze az általa óhajtott játékokról, könyvekről a különféle alkalmak (születésnap, karácsony) kapcsán. Húsvét vasárnap csak a gyerekeket ajándékozták meg; ilyenkor különféle édességeket kaptak. A húsvét megünneplésének sajátos tradíciója volt. A karácsony bensőséges megünneplésének sok jele maradt ránk a családi levelekben, házilag készített ajándéktárgyakban. Jelentős az a karácsonyfadísz-gyűjtemény, amely ma az Iparművészeti Múzeum kollekciónak gazdagítja (ltsz.: 84.194-84.208. és 84.210.).

Az életmódot tükrözik azok az apró, kényelmes, fényűzést, vagy egyszerűen csak úti emléket, ajándékot képező tárgyak, amelyek nem hiányozhattak asztalokról, komódokról, polcokról. A Budapesti Történelmi Múzeum Kiscelli Múzeumának gyűjteményeibe ezekből jelentős mennyiség került, melyek kiegészíthetik a hétköznapiokról megrajzolható képet. A Janny-háztartás használati textíliái és asztalneműi az Iparművészeti Múzeum textilgyűjteményében találhatóak (1983–1984. évi gyarapodás). Természetes volt, hogy az édesapa könyvtára mellett külön volt a gyermekeknek is házi könyvtára a koruknak, neveltetésüknek megfelelő különféle tan- és szakkönyvekkel.

Jó néhány könyv a nagypapa, Janny József pedagógus tulajdonából származott. A gyermekek közti korkülönbségből fakadt, hogy a kisebb leány örökölte fivéreinek könyveit. A viszonylag korai, 1860 előtti művek között ott volt a neves pedagógus, Ney Ferenc színezett rézmetszettel illusztrált „Gyermekek könyve” is (Pest, Emich, 1846.), amely „fényűzően szép iskolán kívüli ABC-s könyv”⁵⁶ volt. Az 1840-es években szintén igen kedvelt író volt Lukács Pál magántanító, aki több szépirodalmi és ismertető verses füzetet jelentetett meg. Művei olyannyira népszerűek

---

53 SZILÁGYI 1986. 26-27.

54 Iparművészeti Múzeum Kisgyűjtemények osztály ltsz.: 2002.439-552.

Kiállítva: Dobozvarázs. A kiállítást rendezte és a leporellót írta: Horváth Hilda. Iparművészeti Múzeum, 2004.

55 VÍGH 1999. 319-329.

56 DRESCHER 24.

voltak, hogy több nemzedék nőtt föl rajtuk, egészen az 1880-as évekig⁵⁷ - mint a Janny gyerekek példája is bizonyítja.

Összegzés

A magyar művészettörténetben nagyon kevés a megmaradt vagy rekonstruálható enteriőr, lakberendezés. Ezért különösen fontos, hogy dr. Janny Gyula és családja egykori otthonai részint a meglévő, köz- és magángyűjteményben lévő bútorok, berendezési tárgyak, részint a család magántulajdonában lévő dokumentumok segítségével rekonstruálható. Betekintést nyerünk egy jómódú értelmiségi család mindennapjaiba, szokásaiba, fogalmat alkothatunk a középosztály lakáskultúrájáról. Általánosításra azonban a Janny család Koronaherczeg utcai otthona semmiképpen sem ad lehetőséget, ám példázza egy művelt, jómódú értelmiségi család igényességét. Ez több területen is megnyilvánult: részint abban, hogy ezek az enteriőrök nem öncélúak, minden helyiségnek, berendezési tárgynak körülhatárolt, megszabott funkciója volt, esetenként akár több követelménynek, elvárásnak is megfeleltek. Például nem volt úgynevezett hagyományos úri szoba, hanem az orvosprofesszor szobája részben munkaszoba volt könyvtárral, részben pedig a páciensek fogadására szolgált. A 19. század végén a polgári lakásokban nem volt még teljesen elfogadott a külön gyermekszoba léte. A két Janny fiúnak külön birodalma volt, a leánygyermek részére pedig szobarészt különítettek el a szülők hálószobájától.

Az igényesség megnyilvánult abban is, hogy a megmaradt számlák tanúsága szerint a kor legkiválóbb mestereinél rendelték, vették a bútorokat, berendezési tárgyakat. Különösen fontos, hogy a hazai bútorgyártás európai rangú mesterének, Kramer Samunak a Janny család számára készített bútorai számlákkal dokumentáltak, s így a mindeddig feldolgozatlan, jórészt ismeretlen életmű rekonstruálásához pótolhatatlan adalékokkal járulnak hozzá.

Irodalom

Levéltári források

Budapest Főváros Levéltára (BFL) IV. 1303 f. II. 1226/1859.

BFL Cégbíróság 7150

BFL Cégbíróság E 14/7, T 14/234

Nyomatott források

FALKE é. n.

Jacob von Falke: A lakás művészete. Átdolgozta K. Beniczky Irma. Budapest, é. n.

GELLÉRI 1887

Gelléri Mór: A magyar ipar úttörői. Budapest. 128-131.

LUTHMER 1886

Luthmer, Ferdinand: Malerische Innenräume moderner Wohnungen. Zweite Serie. Frankfurt am Main: Verlag von Heinrich Keller.

MUDRONY, szerk.

Az 1885. évi Országos Általános Kiállítás Katalógusa. Mudrony Soma, szerk. Budapest.

Állatorvosok Lapja
Orvosi Hetilap
Vasárnapi Ujság

Feldolgozások

BENKER 1984

Benker, Gertrud: Bürgerliches Wohnen. Städtische Wohnkultur in Mitteleuropa von der Gotik bis zum Jugendstil. Callway, München.

DANCKERT 1978

Danckert, Ludwig: Handbuch des europäischen Porzellans. München. 29-30.

DRESCHER 1934

Drescher Pál: Régi magyar gyermekkönyvek 1538-1875. Budapest.

DUBOIS 1964

M. J. Dubois: Vorhänge und Dekorationen der grossen Stilepochen. Luzern und Frankfurt/M. Verlag C. J. Bucher AG.

GERŐ 1940

A királyi könyvek. dr. Gerő József, szerk. Budapest.

GUDENUS 1993, 1999

A magyarországi főnemesség XX. századi genealógiája. Összeállította: Gudenus János József. II. kötet. Budapest. 1993. és V. kötet. Budapest. 1999. 141.

GYÖRGYI 2000

Györgyi Erzsébet: Egy pesti polgár Európában. Giergl Henrik üvegműves önéletírása, útijegyzetei és naplói 1845-1865. A Néprajzi Múzeum forráskiadványai. Negyvennyolcas idők III. Budapest: Néprajzi Múzeum.

GYÖRGYI 2000a

Györgyi Erzsébet: Giergl Henrik (1827-1871) naplói és önéletírása. Egy pesti polgár Európában. In *Magyar Iparművészet* (3): 18-21.

HOLLÓ 1983

Holló Szilvia: Ifjúsági könyvek egy pesti polgárcsalád házikönyvtárából (1840-1913). In *Magyar Könyvszemle* 109. (3): 342-346.

HÖGYES 1896

Emlékkönyv a budapesti Egyetem Orvosi Karának multjáról és jelenéről. Irta és szerkesztette Högyes Endre. Budapest. 167-168.

KARASSZON – STERNEGG – ZLINSZKY 2004

Karasszon Dénes — Sternegg Mária — Zlinszky János: Janny Gyula (1842-1916). Budapest: Szent István Társulat.

KÁROSY 1938

Kározy Pál. A Kerepesi úti temető nagy halottai. Pintér Jenő előszavával. Budapest.

KÓSSA 1907

Dr. Kóssa (Magyary-Kossa) Gyula: Adatok az állatorvosi főiskola történetéhez. Kny. az Állatorvosi Lapok 1907. évi 22. sz.-ból. Budapest.

KRESZ 1968

Kresz Mária: A magyar népművészet felfedezése. In *Ethnographia* LXXIX. (1): 12.

KYBALOVÁ 1981

Kybalová, Jana: Keramik Marken aus aller Welt. Praha.

SZIGETI 1979

Szigeti Kilián: Székesfehérvár újkori zenetörténete. Székesfehérvár évszázadai 4. (kny.) Székesfehérvár.

SZILÁGYI 1986

Szilágyi István: Régi boltok krónikája. Budapest.

V. GÓZ 1985

V. Góz Gabriella: Zlamál Vilmos (1803-1886) In Agrártörténeti életrajzok. Für Lajos, Pintér János, szerk. 699-703. Budapest: Magyar Mezőgazdasági Múzeum. 1985.

VÍGH 1998

Vígh Annamária: Mosdószekrény a múlt századból. In *Magyar Iparművészet* (3): 30-31.

VÍGH 1999

Vígh Annamária: Reggeli, ebéd, vacsora a Koronaherczeg utcában. Egy budapesti orvoscsalád háztartási naplójának elemzése, 1875-1884. In *Tanulmányok Budapest Múltjából XXVIII.* Szvoboda Dománszky Gabriella, szerk. 319-329. Budapest: Budapesti Történeti Múzeum.

ZLINSZKYNÉ 1996

Zlinszkyné Sternegg Mária: Bútorok és bútortervek. In Schickedanz Albert (1846-1915) kiállítási katalógus. Gábor Eszter, Verő Mária, szerk. Budapest: Szépművészeti Múzeum.

Horváth, Hilda

THE HOMES AND OBJECTS OF THE JANNY AND THE ZLAMÁL FAMILY

— civil interior decoration in the last third of the 19th century

Researching the interior decoration, private collections and objects of the Hungarian civil and noble, aristocrat families were neglected for decades. It is very rare to find complete material, meaning all – or almost all of a family's object group. It is very rare to have the written sources, the furniture and the furnishings all together at a descendant's or in a public collection. It is exceptional that almost the complete furnishing remained of Janny, Gyula (1842-1916) and his wife Zlamál, Gizella (1852-1944), together with bills and photographs. Janny, Gyula was an exceptional medical doctor, after his studies in foreign countries he became head surgeon in Budapest, then hospital director. His wife Zlamál, Gizella is daughter of Zlamál, Vilmos a Moravian, who became Hungarian. Gizella is known as a pioneer of the Hungarian veterinary medicine. The objects of the once intellectual, civilians - who later became noble - are of high standards. We can see the taste of the owners, the characteristic habits and the knowledge gathered at that time.

The couple had more than one homes, they started their life together close from the bachelor flat of the husband, in Borz street. Among others professor Janny ordered comfortable armchairs and consulting-room furnishing. In the consulting room there was a special, very practical wash-closet. The dotal gift of the wife contained complete furnishing of a dining-, a bed- and a lounge room. The lounge was mainly fulfilling representational function, however it was the most luxurious one according to the contemporary taste and expectations. The couple together with their kids moved to the center, to Koronaherczeg street, in 1879. Although they moved many of the furniture with them, they also had many made to that flat. The practical, small furniture were especially important, these served many aspects of comfort to the family. The Janny family was children and privacy oriented, therefore they had a separate boy-room, which was fairly unlikely at the time. The bed here they bought from the iron-furniture factory of Buchwald, Sándor. A big sideboard was put in the dining room, the table they already had was completed with leather-covered chairs, which only existed only in the upper middle class households.

Many of the furniture was made by a famous Hungarian master, Kramer, Samu, Imperial and Royal furniture maker. For example the tripartite book shelf in the working room. We can precisely date and connect some of the furniture to masters, based on the bills, this way we can form a picture of the situation of the contemporary Hungarian furniture making. We can also see the activities of Kramer, who settled in Budapest after his European study-journey. He went to London, Paris, Vienna and Germany. He started an independent workshop in 1861, and did a lot in the formation of the Hungarian decorating interior furnishing and the Hungarian furniture industry. He was a royal craftsman, he got many large-scale orders. The pieces he made for the Janny family proves that he wasn't only excellent with the representative works.

The Janny family's residence we can see on the interior-photos taken before 1910. There is a

delicate mixture of different styles, the 1870's softly arched furniture and the 1880's monumental, neo-Renaissance. A harmonic balance is present inside where the taste, comfort, private space are equally important and the representational demand is not present.

MIT OLVAS A PESTI POLGÁR?

Kísérlet a Janny-család könyvtárának rekonstrukciójára¹

A 19. századi olvasáskultúra kutatóinak legtöbbször komoly forrásproblémákkal kell megküzdeniük. A magánkönyvtárakról többnyire a hagyatéki leltárak alapján kaphatunk információkat. Ezek a leltárak azonban sokszor hiányosak, vagy csupán a könyvek számát említik, így a téma elemzőinek gyakran az egykorú naplók, önéletírások szórványos megjegyzéseire,² vagy a kortárs publicisták sokszor tendenciózus, a korszak ízlését ostorozó eszmefuttatásaira kell hagyatkozniuk.³ Ritka az olyan eset, amikor egy polgárcsalád könyvtára legalább részben rekonstruálhatóvá válik. Egy budapesti orvos, Janny Gyula (1842–1916) esetében azonban felmerül annak lehetősége, hogy a jelenleg különböző közgyűjteményekben⁴, valamint a leszármazottak tulajdonában lévő könyvek alapján képet kapjunk egy pesti polgárcsalád bibliotékájáról.⁵ Az utódok által megőrzött számláknak köszönhetően pedig a könyvvásárlási szokások bemutatására is kísérletet tehetünk.

A Janny-család

A családfő, Janny Gyula 1842-ben született Székesfehérvárott.⁶ Nagyszülei még iparosok, édesapja, Janny József azonban már tanítóként dolgozott, 1872-ben a városi elemi iskolák igazgatója, s ezzel a helyi oktatásügy meghatározó alakja lett. Fia 1860-tól orvosnak tanult a bécsi egyetemen, szakmai gyakorlatát az Allgemeines Krankenhausban végezte. 1867-ben előbb szülései oklevelet kapott, majd még ugyanebben az évben sebészorvossá avatták. Egy ösztöndíjnak köszönhetően a híres sebész, Theodor Billroth mellett dolgozott két évig, majd európai tanulmányútra indult. 1871-ben telepedett le Pesten, ahol a Rókus kórházban kapott állást Lumniczer Sándor osztályán. 1874-től az Anker-biztosító orvosszakértője, 1884-től

---

1 Jelen tanulmány rövidített változata a Budapesti Történeti Múzeumban 2006. november 8-án, „A polgári kultúra változásai Pest-Budán és Budapesten – Családsikerek, sikeres generációk” címmel rendezett konferencián hangzott el. Külön köszönet illeti dr. Sternegg Mária művészettörténészt, aki lehetővé tette, hogy a magántulajdonban lévő könyvek is feldolgozásra kerüljenek.

2 Lásd például Gyáni Gábor Táncsics Eszter és Csorba Géza naplója felhasználásával készült elemzését. GYÁNI 1996. 125-152.

3 GYÁNI 2002. 338-366.

4 Iparművészeti Múzeum Kisgyűjtemény, Szókraténusz Játékmúzeum és Műhely, Országos Széchényi Könyvtár, BTM Kiscelli Múzeum Térkép-, Kézirat- és Nyomatványtár

5 Nem jelen tanulmány az első, amelyik éppen az utódok megőrző gondosságának köszönhetően jöhetett létre. Vigh Annamária a család háztartási naplót elemezve vizsgálta az életkörülményeket, életmódot, valamint a család táplálkozási szokásainak főbb jellemzőit. VIGH 1999. A Janny-család lakásának enteriőrjéről pedig lásd Horváth Hilda jelen kötetben található tanulmányát (37-58.)

6 Janny Gyula részletesebb életrajzát lásd KARASSZON – STERNEGG – ZLINSZKY 2004.